

Lena Johansson

Irma's geheim

De vrouwen van Beiersdorf

A.W. Bruna Uitgevers

1

Irma

Juli 1907

Irma zat op een roze wolk. Van hetzelfde roze als de puntjes van de madeliefjes die verderop koket hun kopjes tussen de groene grassprietten uitstaken naar de zon. Een subtiel kleuraccent dat perfect harmonieerde met het dominante wit. Gertrude had helemaal gelijk, de donkere en felle kleuren, zo typerend voor Mynona, leken verleden tijd.

‘Dat klopt wel, Gertrude,’ antwoordde ze haar vriendin, die haar vol verwachting aankeek, ‘Mynona heeft sinds Oles geboorte niet meer geschilderd. Al langer niet meer zelfs, als ik er goed over nadenk. Ook tijdens de zwangerschap was ze opvallend terughoudend.’

Gertrude knikte en leek redelijk voldaan. ‘Maar goed ook. Mynona en kinderen.’ Nu schudde ze haar hoofd. ‘Dat is ook geen combinatie.’

‘Jullie doen alsof die Mynona echt bestaat.’ Toni keek bevreemd van de een naar de ander. ‘Ik bedoel, dat is toch alleen maar de naam die je voor jezelf verzonnen hebt, zodat je als echtgenote van een senator toch nog aanstootgevende schilderijen kunt blijven maken en verkopen?’ Op haar voorhoofd verschenen twee fronsrimpels. ‘Wat ik sowieso niet goed snap. Iedereen weet inmiddels dat Irma

Behn en Mynona dezelfde persoon zijn.' Hulpeloos haalde ze haar schouders op.

'Dat zijn ze niet, Toni,' begon Irma, maar ze liet het er toen bij. Hoe moest ze iemand die altijd zo opgewekt en zo helemaal één was met zichzelf uitleggen hoe het voelde als zich nog een andere persoon in jou schuilhield? Een soort monster dat in je ziel huisde. Maar daarover wilde Irma nu niet nadenken. Niet vandaag. Haar zoontje Olaf was eindelijk gedoopt. In februari vorig jaar was Ole, zoals hij door iedereen genoemd werd, geboren. De doop had meteen in die zomer moeten plaatsvinden. Alleen had de senaat, en dus ook Eckart, het toen ontzettend druk gehad met het centraal station dat midden in de stad gebouwd werd. Tot aan de opening in december vorig jaar was er nog zoveel te doen en te regelen geweest. Hier werkte iets nog niet goed, daar had een omwonende bezwaar aangetekend. En dus had de afspraak verzet moeten worden en een nieuwe datum was pas in de herfst mogelijk geweest. Maar omdat ze zich al helemaal voorgesteld hadden dat ze een feest in hun tuin zouden geven, hadden ze uiteindelijk besloten om dan maar tot de volgende zomer te wachten. En nu was de dag dan eindelijk aangebroken. Irma liet haar blik door de grote tuin gaan. Op lange tafels met witte tafelkleden in de schaduw van een paviljoen stonden allerlei heerlijkheden uitgestald: taarten, cakes en petit-fours, koude rosbief met remouladesaus, aardappel- en haringssalade, halve eieren. De dienstbodes waren druk in de weer met de aanvoer van steeds kleine hoeveelheden; Irma had hun opgedragen de snel bederfelijke etenswaar vooral niet te veel aan de hitte bloot te stellen. In een tweede paviljoen zaten voornamelijk dames aan kleine ronde tafeltjes. De heren gaven de voorkeur aan het zonovergoten gazon. Overal wit, ruches en kant, zover het oog reikte.

Plus elegante krijtstrepen, strohoedjes en bolhoeden boven glinsterende zweetdruppeltjes op rood aangelopen gezichten. Alles was goed, gevaarlijk breekbaar, maar op dat moment goed.

Toni zag er prachtig uit in haar jurk. Een al wat ouder model, dat ze echter liefdevol met behulp van wat strikken en een zijden bloem opgefrist had. Maar het mooiste aan haar was niet de jurk of haar hoedje, maar de stralende blik in haar ogen. Ze had haar belofte, die ze aan Gretels sterfbed gedaan had, in weten te lossen. En nu vormden zij, Gretels dochtertje Ellma en Hermann een echt gezinnetje. Net zoals Irma, Eckart en Ole. Voor de zoveelste keer voelde Irma zich helemaal warm worden vanbinnen. Omdat daar niet alleen de grilligheid huisde, maar ook meer liefde dan ze ooit voor mogelijk gehouden had. Toen ze zelf nog kind geweest was had het woord 'gezin' voor afwijzing, teleurstelling, onbehagen en eenzaamheid gestaan. Maar nu stond het gelijk aan saamhorigheid, betrouwbaarheid en puur geluk. Gertrude en Oscar leken ontspannen en tevreden, zoals altijd eigenlijk. Al tijdens hun bruiloft al die jaren geleden, toen Irma hen voor het eerst ontmoet had, was het haar opgevallen dat die twee op een volledig natuurlijke manier een eenheid vormden. Het waren niet hun ouders die hen samengebracht hadden en er was ook geen zakelijke overeenkomst voor nodig geweest. Een kracht, zo groot als je je onmogelijk kon voorstellen, had hen bij elkaar gebracht, omdat het zo, en niet anders, goed was. Gelukkig waren ze op tijd en vooral gezond teruggekeerd van hun reis naar Frankrijk. Irma zuchtte zacht. Alles was in orde. Oscars eerdere opmerking, dat één verkeerde beslissing een onderneming fataal kon worden, had vast niets te betekenen. Toch bleef de opmerking Irma's gelukzalige stemming verstoren, als een steentje dat

in je schoen zit. Haar mening over de zakenwereld was al net zo veranderd als die over het gezin. Als ze eraan terugdacht hoezeer ze zich destijds verzet had tegen het illustreeren van reclameafbeeldingen, moest ze wel een beetje om zichzelf lachen. Inmiddels had ze er echt plezier in gekregen en zag ze er ook de voordelen van in. Wonder boven wonder was het Oscar uiteindelijk gelukt om haar bij Beiersdorf te betrekken door haar, zijn vrouw en zijn werknemster Toni tot een soort eigen afdeling te benoemen. Met zijn drieën moesten ze onderzoeken aan welke producten zowel de gewone vrouw als de dame behoefte had, maar die ze in geen enkele apotheek kon krijgen. Samen verzonnen ze sindsdien nieuwe producten, overlegden over namen en bedachten reclames, waardoor haar kijk op heel veel dingen behoorlijk veranderd was. Zoals ook haar, dat moest ze inmiddels bekennen, superieure opvatting dat kunst en bedrijfsleven niets met elkaar te maken zouden hebben. Natuurlijk was haar galeriehouder óók een zakenman. Ze zou hem tekortdoen als ze iets anders zou beweren. Zelf dacht ze ook als een zakenvrouw, door haar galeriehouder Hellmann steevast maar enkele schilderijen van Hamburg ter beschikking te stellen, zodat de klanten van zijn galerie het gevoel van exclusiviteit behielden. Op het moment van schilderen was ze alleen maar kunstenaar en konden verkoopmogelijkheden en de uiteindelijke prijs haar helemaal niets schelen. Maar buiten haar atelier interesseerde beide zaken haar inmiddels juist enorm. Al had ze wel de luxe om niet van haar werk te hoeven leven. Hoewel ze heel graag haar eigen geld verdiende, hoefde ze dat niet. Het was al heel wat jaren geleden dat Gertrude haar duidelijk gemaakt had dat ze daar het voordeel van in moest zien. En tegenwoordig deed ze dat ook. Ze hoefde zich alleen maar voor te stellen hoeveel

verantwoordelijkheid Oscar droeg. Niet alleen onderhield hij zichzelf en zijn vrouw, hij verschaftte ook meer dan honderd mensen werk en dus inkomsten en zekerheid.

De laatste tijd begon Irma ook steeds meer haar eigen verantwoordelijkheid te nemen, niet te vergelijken met die van Oscar natuurlijk, maar toch. Wat als een reclame van haar niet het gewenste succes zou behalen, als hij misschien een heel andere boodschap zou overbrengen en het product daardoor in de schappen zou blijven liggen totdat er een dikke stoflaag op lag, wat dan? Na Oles geboorte had Irma even een stapje terug gedaan, maar sinds een poosje begon ze weer steeds meer na te denken over hoe Beiersdorf-producten het beste aan de man gebracht konden worden. Ze betrapte zichzelf steeds vaker op het tekenen van een nieuwe verpakking, in plaats van dat ze de pieren, de altijd mooie Elbe of een markttafereel op doek vastlegde. Om nog maar te zwijgen van een naakt of ander aanstootgevend motief, zoals Toni het genoemd had.

Wat was er vandaag toch met haar aan de hand? Dat ze liep te mijmeren, piekeren zelfs, kwam wel vaker voor, maar dat ze zoveel met het verleden bezig was niet. Misschien waren het al die vertrouwde gezichten, die allemaal een andere fase in haar leven leken te vertegenwoordigen, een leven dat op magische wijze veranderd was. Haar blik gleed naar Eckart. Ook in een huwelijk kon één klein foutje het einde betekenen. Ze huiverde. Een wild feest, te veel alcohol, niet bij je volle verstand zijn, een foute kerel die daarop had zitten wachten. Irma slaakte een diepe zucht. Haar huwelijk had de zware storm overleefd. Irma zou zichzelf nooit meer in zulke problemen brengen. Ze zou niets meer voor Eckart verzwijgen. Nooit meer.

‘Echt hoor, ik had nog meer medelijden met die chauffeur dan met mijn derrière. Soms moest hij meerdere keren per dag een band plakken en weer oppompen...’

‘Je derri...?’ begon Oscar geamuseerd, maar Gertrude liet hem niet uitspreken.

‘De chauffeur,’ zei ze snel en ze wierp hem een bestraffende blik toe. ‘Meerdere keren per dag,’ herhaalde ze toen. ‘En het is echt een heel eind naar Frankrijk.’

‘Dat is waar,’ beaamde hij. ‘Het reizen met een automobiel is nog steeds wat oncomfortabel. Wat ook niet vreemd is, aangezien de straten nog helemaal op rijuigen ingesteld zijn. Wanneer doet de vooruitgang nu eindelijk zijn intrede? En dan bedoel ik niet alleen hier en daar, maar overal.’

‘Toch was het geweldig,’ zei Gertrude dromerig. ‘Het mooie aan reizen is tenslotte dat je uiteindelijk aankomt op de plaats van bestemming.’ Ze moest lachen. ‘En Frankrijk is prachtig. Al nemen de mensen er het leven iets minder licht dan de Italianen. Maar ze zijn wel een stuk eleganter.’

‘Soms een beetje blasé, als je het mij vraagt,’ zei Oscar.

‘Ach wat, het is gewoon een trots volk,’ weersprak Gertrude hem. ‘En terecht. Dat landschap, de cultuur, die mooie taal.’ Ze zweeg even en zuchtte toen. ‘En het eten!’

Irma zag hoe Toni met grote ogen van de een naar de ander keek. Smachtend bijna. Voor haar was een ritje naar Berlijn al een kleine sensatie. Hoewel ze goed verdiende bij Beiersdorf, beter dan ze bij een ander bedrijf gedaan zou hebben, was het nog steeds niet bijzonder veel. Het was nog steeds een vrouwenloon. Bovendien hadden Hermann en zij mevrouw Hansen, de moeder van Gretel, een aanzienlijke som geld moeten betalen voor haar toestemming om Gretels dochtertje te mogen adopteren. Voor plezierreisesjes was niets meer over. Irma wierp een blik op Hermann, die er wat verloren bij stond met het kleintje. Hij

was liever niet naar het feest gekomen, maar Irma had erop gestaan.

‘Bij een doopfeest gaat het tenslotte om kinderen,’ had ze tegen hem gezegd. ‘Dat zou toch wat zijn, als alleen Toni zou komen en u met het meisje thuis zou blijven.’ En dus waren ze er nu, al probeerden ze zich onzichtbaar te maken. Hermann Krause was zaakwaarnemer bij Beiersdorf, waardoor hij redelijk wat aanzien genoot binnen de gemeenschap. Maar toch moest hij zich tussen al die senatoren, reders en museumdirecteuren een wat vreemde eend in de bijt voelen. En dan had je ook nog die paar kunstenaars die over het gazon flaneerden, zich in de paviljoens ophielden en daar, met hun extravagante kleding, in de ogen van sommige gasten waarschijnlijk al helemaal niet thuishoorden. Een schilderes uit Zwitserland, die Irma spontaan uitgenodigd had, omdat ze net voor een paar weken in Hamburg was en met mensen in contact wilde komen, droeg zelfs een broek. Schandalig gewoon.

‘Gelukkig maar dat Grasse op onze route lag,’ vertelde Gertrude. ‘Mijn huidcrème begon alweer heel onaangenaam te ruiken. Vreselijk, dat het nog steeds niet mogelijk is om een crème zijn geur te laten behouden.’

Oscar keek haar schuld bewust aan. ‘Ik moet dat probleem eindelijk eens bovenaan mijn lijstje zetten, ik weet het. Kon ik die meneer Lifschütz nu maar overhalen om voor Beiersdorf te komen werken. Ik begreep dat het hem wel gelukt is om de consistentie stabiel te houden,’ zei hij. Hij ging steeds zachter praten, een teken dat hij eigenlijk alleen nog maar hardop aan het nadenken was. ‘Iedereen zit op zijn doorbraak te wachten. Ik ben benieuwd wat er nog aan scheelt. Werkte hij toch maar in mijn laboratorium, wij zouden in een handomdraai een sensatie op de markt brengen,’ mompelde hij. ‘Ik hoop toch zo dat hij niet bij de concurrentie

terechtkomt. Ik moet er niet aan denken, dat zou een catastrofe...'

Gertrude glimlachte naar haar man. 'Jij weet hem wel over te halen, daar ben ik zeker van.' Toen vertelde ze verder: 'Tja, en omdat die lieve echtgenoot van mij dat probleem dus nog niet heeft weten op te lossen, moest hij wel allemaal dure parfums voor me kopen, zodat ik die nare geur kon camoufleren. Grasse is de stad van de geuren. Ik zweer jullie, ik heb daar zoveel staaltjes geprobeerd dat ik uiteindelijk niet meer wist wat ik kiezen moest. Lavendel, roos, iris, jasmijn, sinaasappel, perzik... en dat allemaal in de meest uiteenlopende combinaties. Plus nog een heleboel exotische geuren. De volgende dag moest ik gewoon nog een keer terug naar Molinard.'

'Waardoor ze Rubens bijna liet schieten.'

Vragend keek Irma Oscar aan.

'In de kathedraal daar hangen schilderijen van hem,' legde hij uit.

'Echt? Dat wist ik niet.'

'Een beetje somber, maar zeker de moeite waard. Gertrude wilde me er al alleen heen sturen.' Vanuit het niets dook voor Irma's geestesoog weer de Notre-Dame-de-la-Garde op. In gedachten was ze weer terug in Marseille, ze zag het orgel en het altaar. Het gevoel geen lucht meer te krijgen werd steeds sterker. Zodra ze de kathedraal verlaten had, had ze geweten dat Gaston haar zou kussen. Verlangend, dwingend, tegen haar wil.

'Als jullie nog iets willen, koffie of een cognac misschien, geef de meisjes dan een seintje,' zei ze snel, waarbij ze met haar hoofd gebaarde naar Helene, die al heel lang bij haar en Eckart in dienst was, en de andere meisjes, die ze speciaal voor deze gelegenheid aangenomen hadden. 'Ik moet me ook nog een beetje om de andere gasten bekommeren.'

Aan de gezichten zag ze hoe verbaasd iedereen was over deze plotselinge onderbreking van Gertrudes en Oscars relaas. En dus voegde ze er snel met een knipoog nog zacht 'helaas' aan toe.

'Maar natuurlijk.' Gertrudes beduusde gezichtsuitdrukking verdween als sneeuw voor de zon, ze was zelf ook een perfectionist, zeker als gastvrouw. Irma kon dus zonder slecht geweten aan verdere verhalen over Frankrijk ontsnappen. Het was inmiddels meer dan twee jaar geleden dat ze in Marseille in het bed van Gaston beland was. Maar de gedachte aan dat opgeblazen haantje, dat zichzelf zo onweerstaanbaar gevonden had, zorgde nog altijd voor een onaangename knoop in haar maag. Waarschijnlijk had hij de zaak nog eens bespoedigd door haar meer alcohol in te schenken dan goed voor haar was. Ze zou het nooit weten, net zoals ze ook nooit zou weten wat er die nacht echt gebeurd was. Óf er iets gebeurd was. Hoewel het nooit veel geweest kon zijn en waarschijnlijk onschuldig ook nog, daarvan was ze inmiddels bijna overtuigd. Slechts een zweempje van twijfel was blijven hangen. En woede. Waarbij ze zich, ondanks haar boosheid op Gaston, tegelijk terdege bewust was van haar verantwoordelijkheid voor het bijna stranden van haar huwelijk. Zij had alcohol gedronken en was daar niet op tijd mee gestopt. Een inzicht dat het er allemaal niet makkelijker op maakte. Integendeel.

Gertrude

Het was een perfecte zondag. Nog altijd warm, maar er stond een verfrissend briesje vanaf de Elbe. Samen met Oscar had ze een ritje te paard gemaakt, eerst langs de Ottersbek, toen naar de zogeheten Hamburger Burg, een woningcomplex met veel groen, dat momenteel uitgebreid werd. Nu al besloeg het grote delen van de Methfessel- en Lutterothstraße. Toch had Hamburg nog steeds niet genoeg woningen, zoveel was duidelijk. Soms had Gertrude bijna een slecht geweten, als ze bedacht hoe groot de villa was waarin zij en Oscar woonden. Twee mensen en zoveel kamers. En hun nieuwe huis zou niet kleiner worden, maar nog groter. De mensen waren nu eenmaal niet gelijk, ook al werd dat soms beweerd. Sommigen waren bevoorrecht en zouden dat waarschijnlijk ook altijd blijven. Misschien omdat ze meer verantwoordelijkheid droegen dan anderen. Maar misschien ook gewoon omdat ze het geluk hadden in een rijke familie geboren te zijn. Waar het om ging was dat wie tot die gelukkigen behoorde de plicht had iets van zijn welvaart te delen. Oscar en zij deden wat ze konden, vond Gertrude. De ruimte in hun huis werd in elk geval deels gebruikt voor het organiseren van kunstsalons, tentoonstellingen waar tot nu toe onbekende schilders of beeldhouwers een publiek voor zich konden winnen en naam konden maken. Om nog maar niet te spre-

ken van de vele mensen die dankzij Oscars bedrijf verzekerd waren van een goed bestaan. Ze keek toe hoe haar man zijn paard op de bruine hals klopte, terwijl hij hem aan de teugel de laatste paar meter naar de stal leidde. In januari was Oscar 44 jaar geworden. Heel wat mannen van zijn leeftijd lagen al onder de zoden, zeker als ze zo hard gewerkt hadden als hij. Maar getallen en statistieken zeiden haar niet zoveel en het lag gewoon niet in haar aard om lang stil te staan bij de schaduwkanten van het leven. Iets in haar zei haar dat zij en Oscar nog een hele tijd samen zouden zijn. Dat kon ook bijna niet anders, ze hadden nog zoveel plannen: de nieuwbouw aan het Alstermeer, de uitbreiding van hun eigen bedrijfs-spaarbank, waarbij werknemers hun centjes tegen duidelijk betere voorwaarden konden sparen dan op de vrije markt. Ze kregen er een hogere rente op hun spaargeld en zo de mogelijkheid om te sparen voor hun oude dag. Tegelijkertijd verleende deze bank hun leningen tegen lagere rentes, waardoor ook hardwerkende mannen als Hermann Krause bijvoorbeeld een eigen bedrijf konden beginnen. Gelukkig maar dat die spaarbank voor Hermann Krause te laat kwam. Gertrude glimlachte. Het was echt doodzonde geweest als ze hun zaakwaarnemer kwijtgeraakt waren. Goed dat Toni Hermann er nog net op tijd van had weten te overtuigen dat hij bij Beiersdorf veel meer kon bereiken dan met zo'n eigen apotheekje, waarvan hij een tijdlang gedroomd had. Zou haar dat niet gelukt zijn, dan zou Oscar zich met zijn inzet voor meer gerechtigheid in zijn vingers gesneden hebben. Maar zelfs dat had hem er niet van kunnen weerhouden. De spaarbank had amper zijn deuren geopend toen hij haar met alweer de volgende vernieuwing verrast had.

‘Ik ben van plan een kokkin in dienst te nemen,’ had hij Gertrude op een dag meegedeeld.

‘Maar die hebben we toch al, lieverd. Ben je niet tevreden

over haar? Mij smaakt het eten altijd prima.' Ze had er niets meer van gesnapt.

'Mij ook.' Oscar had moeten lachen. 'Ik bedoel dan ook niet voor ons, maar voor Beiersdorf. En keukenpersoneel uiteraard.' Verbaasd had ze hem aangekeken. 'Ik vind dat er zo snel mogelijk een gratis lunch voor alle arbeiders en medewerkers moet komen. Levensmiddelen zijn niet duur meer tegenwoordig en die paar mensen extra in dienst, die daarmee iets gezonds kunnen klaarmaken wat ook nog eens goed smaakt, zullen me ook geen vermogen kosten. En dan hoeven mijn mensen tussen de middag niet meer naar huis om te eten en kan ik de pauzetijd inkorten, waardoor de productie niet meer zo lang stil hoeft te liggen. Voor mijn personeel is het makkelijk en zo besparen ze ook elke dag nog een paar centen.' Zijn ogen hadden gefonkeld, zoals altijd wanneer hij helemaal enthousiast was over een nieuw plan. 'Mijn uitgaven zal ik door die verkorte middagpauze snel weer terugverdiend hebben.'

Haar paard snoof zacht en Gertrude aaide even over de warme hals.

Niet alleen maar aan jezelf denken, maar anderen laten meeprofiteren van je rijkdom, daar ging het om. Oscar beheerste die kunst als geen ander. Oscar Troplowitz wilde de wereld beter maken. Een beetje maar, maar wel overall waar dit mogelijk was. Een eigenschap die Gertrude bijzonder kon waarderen bij haar man, omdat die zo perfect aansloot bij haar eigen levensinstelling. Als man had hij meer middelen en mogelijkheden, alleen al omdat hij meer geld tot zijn beschikking had. Al was dat geen reden om je als vrouw daarachter te verschuilen en alleen maar bezig te zijn met het erdoorheen jagen van het vermogen van je echtgenoot.

Gertrude verafschuwde die zogenaamde societydames, die alleen maar bezig waren met de laatste mode en urenlang bij de kapper zaten. Niet dat zij er geen plezier in had om zich mooi aan te kleden en altijd goed gekapt te zijn. Ze genoot er enorm van om recepties en grote feesten te organiseren. Maar als levensdoel zou dat toch niet voldoen. Daarom ging ze liever om met medestrijdsters, met wie ze bijvoorbeeld de culturele ontwikkeling kon bevorderen en op intellectueel niveau van gedachten kon wisselen. Zoals de dames van de Vrouwenclub Hamburg. Gertrude was er best trots op zich een van de medeoprichtsters te mogen noemen. Het ging hier tenslotte wel om een afdeling van de International Lyceum Club, opgericht door een Engelse kunstenares. Meteen toen Gertrude erover gelezen had in de krant was ze enthousiast geweest. En toen vervolgens in Berlijn een eerste dergelijke Duitse club opgericht werd, wilde ze er per se ook één in de Hanzestad en er zelf uiteraard lid van worden. Erg lang waren ze nog niet actief, maar nu al wist ze dat het een juiste beslissing geweest was. Een perfecte aanvulling op haar salonavonden. Op dit moment waren ze op zoek naar plekken waar medeleden uit Berlijn of het Verenigd Koninkrijk tijdens een bezoek aan Hamburg zouden kunnen overnachten. En er moesten openbare ruimtes, leesruimtes en waar mogelijk ateliers komen. Nog niet makkelijk in een stad die zo snel groeide en elke dag meer mensen aantrok, die op hun beurt ook weer onderdak nodig hadden.

‘Je leek nogal in gedachten toen we langs die villa’s in de buitenwijken reden,’ zei Oscar, nadat ze de paarden aan de staljongens overgedragen hadden. ‘Wat gaat er allemaal door je hoofd, lieverd?’

‘Soms denk ik echt dat je dat helemaal niet hoeft te vragen, omdat je mijn gedachten kunt lezen.’ Ze schoof haar

hand in de zijne, terwijl ze om het imposante fabrieksgebouw heen liepen, dat er rustig bij lag op deze zondag. ‘Het wordt steeds moeilijker om een route voor onze ritten te vinden waarbij we over weides en velden komen, door bossen misschien zelfs. Overal wordt gebouwd.’

‘Maar dat is toch juist goed, vind je niet?’ Vragend keek hij haar aan. ‘We hebben gezien wat er kan gebeuren als mensen te dicht op elkaar moeten wonen. Hoe besmettelijke ziektes dan om zich heen kunnen grijpen.’ Hij zweeg even. ‘En niet alleen ziektes die met medicijnen bestreden kunnen worden,’ voegde hij er grimmig aan toe. ‘Ook geestelijke ziektes.’

‘Wat bedoel je daarmee?’

‘Niets bijzonders.’ Hij haalde diep adem. ‘Maar ik zou me zo kunnen voorstellen dat mensen die dag in, dag uit door papierdunne wandjes moeten aanhoren hoe hun dronken buurman zijn vrouw en kinderen mishandelt, uiteindelijk misschien gaan denken dat dat normaal is. Dat het leven nu eenmaal zo is, waardoor ze op een gegeven moment niet meer ingrijpen maar zelf ook hun kinderen gaan slaan. En als je buren je keer op keer vertellen dat je, ondanks al je harde werk, nooit aan die rotplek waar je woont zult kunnen ontsnappen, terwijl de heren Troplowitz en Co. zich na een ritje op hun paard thee met taart laten serveren in hun salons, ga je daar dan op een gegeven moment niet in geloven?’

Zo somber kende Gertrude hem helemaal niet. ‘Een beetje gelijk zouden ze natuurlijk wel hebben,’ zei ze, terwijl ze haar blik over de tuin liet gaan, die zich in de afgelopen paar jaar tot een groene idylle ontwikkeld had. De bomen konden inmiddels met goed fatsoen zo genoemd worden, de heggen beschermden hen tegen al te nieuwsgierige blikken vanaf de straat. ‘Dat was dan ook precies waaraan ik

dacht,' zei ze. 'Onder andere. Ik kwam tot de conclusie dat het dus heel belangrijk is om de zorgen en ellende van deze mensen niet uit het oog te verliezen. En dat doen we ook niet,' ging ze verder. 'Jij hebt de werktijden van je werknemers al meerdere keren ingekort, met behoud van hun loon. Je hebt een voedkamer ingericht, zodat vrouwen die een kind gekregen hebben niet automatisch hoeven te stoppen met hun eigen geld verdienen. En zo kan ik nog wel even doorgaan.'

'Maar is het genoeg, Gertrude? Het zijn allemaal maar heel kleine stapjes, waarvan mijn mensen kunnen profiteren. Hoe zit dat met de medewerkers van andere bedrijven?'

'Ik neem aan dat dat de reden is dat je nu ook politiek actief bent. Blijkbaar zijn er regels nodig, zodat iedereen meer afdraagt van dat wat ze met behulp van andermans werk verkregen hebben.' Ze zag de zorgen in zijn blik, die ze daar vroeger veel minder gezien had. 'Het is niet jouw schuld als andere werkgevers jouw voorbeeld niet willen volgen.'

'Er is een groeiend verzet tegen koloniale machthebbers, hoewel sommigen van hen de oorspronkelijke bevolking in die gebieden echt heel goed behandelen,' zei hij mat. Gertrude keek op. Dat was nogal een gedachtesprong. 'Zolang de fatsoenlijke mensen nog steeds de uitzondering zijn, zal het slechte, het onterechte, het afschuwelijke, nooit minder worden. En die verhalen bepalen de algehele houding. Opstand van de benadeelden en onderdrukten tegen de machthebbers. Tegen iedereen die tot de heersende klasse behoort, dat is dan het resultaat.'

'Jij denkt dat je zo'n situatie in de koloniën kunt vergelijken met die in onze stad?' vroeg ze.

'Ik vrees dat je het met alles kunt vergelijken. Denk alleen

aan hoe we tijdens onze laatste vakantie door de Fransen bekeken en behandeld werden.’

‘Over het algemeen heel vriendelijk en voorkomend,’ weersprak ze.

‘Maar niet altijd. Je herinnert je vast nog wel die kleine bistro op het platteland. *Allemande?* vroeg de waard. Toen we dat bevestigden, had hij plotseling geen vrij tafeltje meer, wat duidelijk niet klopte. Wat nou, *reservé.*’ Oscar snoof. Hij had gelijk, dat was een zeer onaangename ervaring geweest. ‘In de ogen van de Fransen hebben wij Duitsers ons Elzas-Lotharingen toegeëigend.’ Ze wilde al protesteren dat dat toch al wel heel lang geleden was. Maar hij gaf haar de kans niet. ‘Het erge is, Gertrude, dat het helemaal niet waar hoeft te zijn, dat er niet eens een concreet voorbeeld hoeft te zijn om de ander vijandig of ten minste zeer kritisch te bekijken. Alleen al de eeuwige drang naar bezit en macht is voldoende. Zo’n tien jaar geleden is de wereld vooral onder Amerika, Japan en de Europese landen verdeeld,’ zei hij, kijkend naar de kale vlaktes waarboven de wind het zand liet dansen. Volgend jaar zouden ze daar kunnen tennissen. ‘En nu zijn ze daarmee klaar en weten ze niet hoe ze nu weer hun macht moeten tonen. Ik was nog een kind toen het Duitse Keizerrijk opgericht werd. Sindsdien is het de ene crisis na de andere, de ene oorlog na de andere.’

‘Gelukkig hebben wij daar meestal niets mee te maken,’ zei Gertrude.

‘O, nee? Ik weet natuurlijk wel wat je bedoelt, en je hebt ook wel gelijk. We zijn er niet direct bij betrokken en hoeven niet naar het front.’ Hij glimlachte even treurig. ‘Ik vraag me alleen af waarom er geen vreedzame samenleving kan bestaan, waarom regeringen altijd denken dat ze met elkaar moeten concurreren? Of het nu Europa, het Ham-

burgse raadhuis of raden van bestuur betreft, overal is het hetzelfde liedje. Wie toegeeft wordt als zwak gezien, wie doordramt wordt bewonderd, zelfs als de uitkomst voor heel veel mensen nadelig uitpakt. En daarmee is de cirkel weer rond,' zei hij zuchtend. 'Geloof je echt dat de mensen in de donkere steegjes van het Gängeviertel het hebben over de gratis maaltijd of de kerstbonus die Oscar Troplo-witz zijn medewerkers geeft? Of denk je dat ze eerder zullen klagen over de uitbuiting in al die fabriekshallen, of over het loodzware werk in de haven?'

'Ik ben ervan overtuigd dat het zich rondgesproken heeft wat voor sociale werkgever jij bent. Waarom zou je anders zoveel sollicitatiebrieven ontvangen, zelfs als je helemaal geen vacatures hebt? En denk je echt dat jouw mensen niet elke gelegenheid aangrijpen om te zeggen dat ze echt nooit meer ergens anders willen werken? Andere industriëlen zullen vroeg of laat jouw voorbeeld volgen. En daar gaat het toch om, Oscar, om langzaam maar zeker voor verbetering te zorgen. Iemand moet daarmee beginnen, anders gebeurt er nooit wat. Jij bent ermee begonnen en als ik je een beetje ken, ben je nog lang niet klaar.' Het was fijn om hem weer eens te horen lachen. Ze begon zich al zorgen te maken. 'Je kunt een algehele gedachtegang, of hoe je het ook noemde, altijd positief veranderen. Er is alleen een lange adem voor nodig,' ging ze verder, in een poging de laatste sombere gedachten te verdrijven. 'Zelfs Dirk Dierksen lijkt zijn plannen opgegeven te hebben om jou per se te willen beschadigen, omdat jij destijds het Beiersdorf-laboratorium onder zijn neus weggekaapt zou hebben.'

'Niet zou hebben, ik héb het ook onder zijn neus wegge-kaapt. Al was ik me daar niet van bewust en was er ook zeker geen sprake van vals spel.'

'Waarvan hij jou wel beschuldigde.' Gertrude dacht lie-

ver niet terug aan alle intriges die Dierksen bedacht had. ‘Maar sinds jij afstand gedaan hebt van je mooie bedrijfslogo, omdat hij vond dat de esculaap niet zomaar door iemand als merk gebruikt mag worden, hebben we weer rust.’ Ze had Oscars actie destijds niet begrepen, omdat hij juridisch gezien in zijn recht gestaan had. Maar inmiddels zag ze wel in dat het echt beter geweest was om Dierksen tegemoet te komen, in plaats van voet bij stuk te houden. Misschien was dat de stap geweest in de richting van een vreedzamere samenwerking, of ten minste van wat rust.

‘Je hebt gelijk, lieverd, zoals altijd. Natuurlijk is het ook al de moeite waard om een kleine bijdrage aan het grotere geheel te leveren. Ik weet ook niet waarom ik net zo...’ Hij schudde zijn hoofd, alsof hij alles wat hem zo bezighield voorgoed van zich af wilde schudden. ‘Ik heb gewoon het gevoel dat er iets in de lucht hangt.’ Zijn zorgelijke blik maakte eindelijk plaats voor een stralende. ‘We doen wat we kunnen en dus vind ik dat we ons nu wel thee met een lekker stuk gebak mogen laten serveren.’

De kokkin had een citroentaart gebakken. Geen botercrème, maar iets lichters met kwark. Heerlijk! Gertrude moest echt een beetje op haar figuur gaan letten, maar van zoiets lekkers kon ze rustig twee stukjes nemen. Natuurlijk mocht ze zichzelf niet helemaal te buiten gaan, maar ze was ook zeker niet van plan om zichzelf te kastijden. Je wist tenslotte nooit hoeveel tijd je nog had op deze wereld. Het zou zonde zijn om alle lekkere dingen te laten staan.

‘Had ik je al verteld dat ze er in de senaat over denken om elektrisch aangedreven vuilniswagens aan te schaffen?’ Oscar keek haar vragend aan. Hij had al lang niets meer verteld over het parlement of over de vergaderingen van een

van de deputaties waarin hij actief was. Gertrude was ervan uitgegaan dat er niets interessants gebeurd was.

‘Nee toch! Lezen ze daar geen kranten? Daar moet toch in gestaan hebben dat ze daar in Wrocław al van afgezien hebben. Met goede reden.’

‘Dat weet ik niet zeker.’ Oscar legde zijn vorkje op het bord. ‘Dat een van de heren Hanzeaten het gelezen heeft, bedoel ik. Wrocław is ver weg.’ Hij snoof. ‘Ik heb hun uitgelegd dat het opwekken van de benodigde stroom voor enorme kosten zou zorgen. Dat hebben ze in Wrocław ten slotte heel grondig berekend.’

‘En wat zeiden ze toen?’

‘Ze vonden het een interessant bezwaar en wilden de cijfers zelf nog eens goed bekijken. Ik hoop maar dat ze het voorbeeld van Wrocław zullen volgen. Ik heb navraag gedaan en begrepen dat ze daar uiteindelijk besloten hebben om voertuigen te gaan inzetten die geschikt zijn om over tramrails te rijden. Ik denk dat we dat goed in de gaten moeten houden. Zo’n oplossing zou ook voor Hamburg mogelijk zijn.’

‘Ja, de rails liggen er al,’ beaamde Gertrude. Ze wist al wat er nu ging komen. Als hij in gedachten al in zijn geboortestreek zat, dan was zijn zus niet ver meer.

En ja hoor. ‘Nu is Siegfried dan eindelijk uit zijn lijden verlost,’ zei hij. ‘Soms is de dood een bevrijding.’

‘Ja, vind ik ook. En niet alleen voor je zwager, ook voor zijn familie, hoewel...’

Oscar knikte langzaam en bedachtzaam. ‘Sophie is nu wel weduwe. Ik hoop maar dat ze het aankan. Ze is niet stabiel. Wat de reden ook is voor haar zwaarmoedigheid, ze lijkt er niet vanaf te kunnen komen. Wat heeft mijn zus al niet allemaal geprobeerd? Geen van de dokters, in Zwitserland of waar dan ook, heeft haar kunnen helpen. En nu ook nog dit

verdriet erbij... Hoe zal ze het op den duur zonder haar man gaan redden?’

‘Je moet haar naar Hamburg halen, dan zou ik haar een beetje in de gaten kunnen houden, haar op kunnen beuren en wat bezig kunnen houden. Een verandering is altijd goed na zo’n klap. Bovendien is Gertrud er ook nog en die wil vast wel voor haar moeder zorgen en haar steunen in deze moeilijke tijd.’

‘Sophie zou twee Gertrudes om zich heen hebben.’ Hij glimlachte. ‘Je hebt gelijk, meer zou ze zich niet kunnen wensen.’ Zijn wenkbrauwen wipten even omhoog. ‘Maar ik kan haar moeilijk dwingen gelukkig te zijn. Ze heeft nu eenmaal besloten om bij Martha in Wrocław te blijven. Voorlopig. Al zou ik mijn twee fantastische peetkinderen maar wat graag in de buurt hebben, geloof me.’

‘En je zus ook, neem ik aan,’ zei ze op licht verwijtende toon.

‘Uiteraard.’ Hij tuitte zijn lippen, terwijl hij nadacht. ‘Ik moet maar eens met haar praten. De laatste keer dat we met Gertrud en haar man gingen rijden, leek ze nogal gespannen. Ze maakte zich grote zorgen om haar zus. *Als Martha maar niet meegetrokken wordt in het verdriet van moeder.* Zoiets zei ze.’

‘Als Sophie nog niet meteen naar Hamburg wil verhuizen, dan kan ze toch ten minste een keer een tijdje met Martha komen logeren. Nu met het nieuwe centraal station hoeven ze niet eens meer over te stappen. Dat is trouwens echt heel mooi geworden,’ voegde ze eraan toe, in de hoop hem weer op andere gedachten te brengen. Met succes. In zijn enthousiasme liet hij zijn koffiekopje iets te hard op het schofeltje neerkomen.

‘Ja, dat is het zeker, een echt prachtgebouw, al zeg ik het zelf. Die dakconstructie lijkt wel helemaal niets te wegen,

vind je ook niet?’ Ze knikte. ‘Het is zo belangrijk dat alles sneller en makkelijker bereikbaar wordt. En niet alleen om meer producten te kunnen verkopen. Ik ben er heilig van overtuigd dat zoiets ook kan bijdragen aan een harmonieuze samenleving, als mensen elkaar kunnen zien. Als ze snel van de ene naar de andere stad, van het ene naar het andere land kunnen reizen. Zelfs van het ene naar het andere continent reizen moet snel en comfortabel mogelijk zijn,’ riep hij enthousiast.

‘Comfortabel de wereld rond?’ Gertrude moest lachen. ‘Dat klinkt wel heel aantrekkelijk.’

‘Denk alleen maar aan ons filiaal in Londen. Natuurlijk leid ik dat niet zelf, maar ergens kun je toch zeggen dat mijn kantoor steeds een beetje groter wordt. En ik kan toch niet altijd maar op anderen vertrouwen, af en toe zal ik zelf toch ook eens snel ter plaatse moeten kunnen zijn. Of dat nu per trein of per automobiel is. En in de nabije toekomst vast ook met een vliegtuig. Daar wordt door slimme mannen al aan gewerkt.’

‘Ik weet niet of dat iets voor mij zou zijn,’ zei Gertrude benauwd.

Hamburg van boven zien zou wel fantastisch zijn. Maar zou het niet vreselijk schommelen daarboven, als je door de wind heen en weer geslingerd werd?

‘Voor het briefverkeer geldt hetzelfde: met dat grote centrale postkantoor aan de Hühnerposten gaat alles ook hier zeker sneller en betrouwbaarder worden,’ onderbrak Oscar haar gedachten. ‘Ach, lieverd, wat leven we toch in een opwindende tijd! De telefooncentrale aan de Schlüterstraße is nog zo’n voorbeeld. Groot en prachtig als een kasteel, met al die torentjes en kantelen.’

‘Dat is waar, de ingang doet me zelfs aan een kathedraal denken.’

‘En dat paleis heeft maar één doel, namelijk zonder onderbreking luid en duidelijk met elkaar kunnen spreken, ook al liggen er kilometers tussen.’

‘Je hebt gelijk, het is echt opwindend. En alles gaat ook zo snel. Vorig jaar pas werd de synagoge aan de Bornplatz ingewijd, ook dat is zo’n lust voor het oog, vind ik. En nog geen paar maanden later is ze alweer verdwenen achter die telefooncentrale.’

Hij keek haar aan, met een fonkeling in zijn ogen. ‘Wat zal de toekomst nog allemaal brengen? Ik durf te wedden dat we elkaar op een gegeven moment niet alleen meer kunnen horen zonder op dezelfde plek te zijn, maar dat we elkaar ook kunnen zien. Moet je je voorstellen: dat ik vanuit Hamburg de presentatie van een nieuw product kan bijwonen. In... Zürich bijvoorbeeld.’

‘Dat kan ik me niet voorstellen.’ Gertrude haalde haar schouders op. ‘Ik zou het al heel wat vinden als je eindelijk die Lifschütz zover weet te krijgen dat hij met behulp van zijn chemische formule een fatsoenlijke huidcrème maakt. Dat zou nou een vooruitgang zijn waar ik echt enthousiast van zou worden.’